

Emne nr. 83

JAKT

Etter avtale er emnelisten "Jakt og fangst" som Norsk Skogbruksmuseum i Elverum har utgitt, benyttet som grunnlag for emnelistene nr. 83, 84 og 85. Norsk skogbruksmuseum vil få kopier av svarene som blir sendt til Norsk etnologisk gransking.

Da emnet er så vidtspennende og viktig, har vi delt det på tre spørrelister: nr. 83, Jakt; 84, Fangst og 85, Tradisjoner, tro og segner omkring jeger og jaktstyr.

Disse spørrelister er laget for å kunne benyttes over hele landet, og derfor er det tatt med spørsmål som ikke er aktuelle på alle steder. Opplys i tilfelle at en jaktform som det spørres etter, ikke forekommer på stedet, eller eventuelt har forekommet i eldre tider, men nå er borte. Dersom De husker jaktmetoder som ikke er nevnt i spørrelisten, vær da vennlig å fortelle om dem. Vi er takknemlige for fotografier og riss.

Jaktrett

1. Har visse jaktrettigheter tilligget bestemte gårder eller enkeltpersoner?
2. Hva skjedde dersom man skjøt vilt på en annen manns jaktmarker, skulle han da for eksempel ha andel i byttet?
3. Hvorledes kan en jeger angi sin rett til et nedlagt dyr, eller til et jaget vilt som han ennå ikke har rukket å felle?
4. Har skattlegning av jakt forekommet i noen form?

Jakttid

5. Kjenner man til eldre bestemmelser om når jakt fikk begynne og hvor lenge den fikk pågå? (Vi ser her bort fra de moderne jaktlovenes bestemmelser.)
6. Var det ulike bestemmelser for de forskjellige viltslag?
7. Fantes det regler for jakttiden av rent praktisk art, f.eks. mengden av vilt og lettheten å komme over det?
8. Hvilke navn har man for ulike jakttider?

Viltstell

9. Har det forekommet noen form for viltstell før de nyere jaktlover og før jegerforeninger begynte sin virksomhet (for eksempel at man sparte hunddyr, ikke drepte vilt som ikke var fullvokset, periodiske jaktforbud, forbud mot løse hunder, innplanting av dyr og uttynning i strenge vintre)?
10. For hvilket fuglevilt har man i eldre tid satt opp reirholker?

Jaktens betydning i husholdningen

11. Hvilken rolle har jakten spilt for næringstilskuddet i forhold til andre næringsgrener og for ulike grupper av befolkningen (bønder, småbrukere, personer uten egen jord)?
12. Har det forekommet og forekommer det personer som utelukkende ernærer seg av jakt?
13. Bruker slike menn å være gifte, eller er det enstøinger?
14. Ble det matnyttige viltet på visse tider av året jaget for opplegging av matfornåd?
15. Hvordan ble kjøttet konservert (salting, tørking, røyking)?
16. Har nødsår medført at jakten da var av større betydning for livberging?
17. I hvilken utstrekning ble i normale tider utbyttet av jakten omsatt og hvor meget ble brukt i husholdningen?
18. Var det vanlig å foreta særskilte markedsferder til byene eller tettbygde strøk for å selge kjøtt, skinn osv.?
19. Hva forteller man om inntekten i eldre tid av skinn, pels, horn osv.?

Viltet

20. Hva slags vilt forekommer i trakten, og hvilke lokale navn har dyrene?
21. Varierer viltstanden fra år til år?
22. Opptrer visse viltarter periodisk?
23. Er viltet spesielt sky til visse årstider eller under forskjellige situasjoner?
24. Fins det stedsnavn i Deres strøk som har sammenheng med forekomst av vilt eller forbindelse med jakt?

Jegeren

25. Hva slags egenskaper skulle en jeger ha?
26. Var det særskilt gode jegere innen bestemte familier?
27. Hvordan skulle en jeger være kledd, især til smygjakt?
28. Hadde de navn på gode og dårlige skyttere?
29. Hadde de særlige uttrykk for spenningen under jakten (for eksempel veideskelte, dyreskjelv)?
30. Hva slags hunder brukte jegerne og hvordan skaffet de seg passende hunder?

31. Hvordan og av hvem ble hunden opplært?
32. Kjenner man til bestemte kommando-ord for jakthunder?
33. Hvilke typer gevær brukte man ved ulike slags jakt?

Elgjakt

34. Kjenner man fortellinger fra eldre tid om andre våpen til elgjakt enn gevær, for eksempel sput eller armbrøst?
35. Brukte man hund, løshund eller ledhund?
36. Ble elgen jaget på ski?
37. Hadde man drivjakt, og hvordan foregikk den?
38. Forekom større jaktlag (hvor mange jegere), og hvordan var de ordnet?
39. Tok man ut innvollene på den felte elgen med en gang, og måtte man flå den med en gang, dersom den ikke kunne transporteres bort?
40. Hvorledes ble kjøttet da gjemt og beskyttet mot rovdyr og tyver?
41. Har man bygget særskilte anordninger, forsynt med tak, for oppbevaring av elgkjøtt i skogen, hvordan så de ut og hva navn hadde de?
42. Spiste man kjøttet under selve jakten, i tilfelle hvilke deler?
43. Hvilke deler av dyret, utenom kjøtt, skinn og horn, ble tatt vare på?
44. Hvilke deler av dyret måtte man kaste?

Villrein

45. Hva blir det fortalt om villreinjakt i gammel tid?
46. Kan De skildre hvordan villreinjakten arter seg i dag?

Hjort

47. Hvilke jaktmetoder ble brukt (lurjakt, posteringsjakt, drivjakt, med eller uten hund) og kan De fortelle hvordan jakten foregikk?
48. Måtte jegerne være særlig kledd til hjortejakt?
49. Likte man kjøttet og ble det brukt i husholdningen?
50. Hvilke deler av dyret, utenom kjøtt, skinn og gevir, ble tatt vare på, og til hvilket bruk?

Rådyr

52. Hvilke jaktmetoder ble brukt (smygjakt, sporsnøkjakt, drivjakt med eller uten hund), og kan De fortelle hvordan de forskjellige jaktformer gikk for seg?
53. Ble kjøttet og skinnen brukt i husholdningen?

Hare

Vi ber medarbeidere som har besvart særemne 14 om haren likevel å svare på spørsmål 60 og 61.

54. Forekommer det harer på Deres trakter som ikke skifter farge om vinteren?
55. Hvor lenge har man skutt harer på Deres trakter?
56. Er jakt med hund vanlig nå, og når ble den innført?
57. Kjenner De jegeruttrykk i forbindelse med harejakt med hund?
58. Var jakt uten hund vanlig, for eksempel lurjakt på groen om våren?
59. Brukte man gang- eller skijakt på sporsnø?
60. Bruker skytterne å skjære snuten av den felte haren, med snitt fram for ørene ned mot underkjeven?
61. Husker man noe om at det avskårne skulle legges på et bestemt sted?
62. Ble harekjøtt i eldre tider spist og gjør man det nå?
63. Hvordan ble harekjøtt vurdert, som finmat, alminnelig mat eller blir det bare brukt når nøden tvinger en til det?
64. Ble ull, skinn og labber nyttet i hjemmet?
65. Kan De nevne de delene av haren som ble brukt til medisin, og mot hva slags sykdom ble de i tilfelle brukt?

Fuglejakt

66. Forekom tiur og røyjakt, og er den brukt nå?
67. Hvilke jaktmetoder ble og blir brukt, med eller uten hund, spilljakt (vår og høst)?
68. Forekom lokkejakt ved å herme etter kyllingen for å skyte røya?
69. Ble tiur og røy spist?
70. Ble noen av fjærene tatt vare på og til hvilket bruk?

Orrfugl

71. Hva heter orrfugl (orrhane og orrhøne) på bygdemålet?
72. Hvilke jaktmetoder ble brukt, med eller uten hund, spilljakt, smygjakt?
73. Ble det brukt lurjakt bak en kamuflert sparkstøtting eller liknende?
74. Ble orren spist?

Rype

75. Forekom jakt med eller uten hund?
76. Hvorledes foregikk jakt uten hund, går flere i følge i en viss orden, og hvordan var i tilfelle denne orden?
77. Forkom og forekommer lokkejakt under spilltiden?

Jerpe

78. Hvilke jaktmetoder ble brukt?

Annen fuglejakt

79. Ble andre fugler jaget, for eksempel rugde, bekkasiner, fasaner, rapphøns, ender og gjess, og hvordan foregikk jakten?
80. Brukte man kunstige lokkefugler ved andejakt?

Sjøfugler

81. Hvilke sjøfugler ble skutt i eldre tider, og hvilke blir skutt nå?
82. Hvilke sjøfugler blir spist?

ROVDYRJAKT

Bjørn

83. Hva slags navn hadde man på bjørn med spesielle vaner, for eksempel slagbjørn, grasbjørn, grastask e.a.?
84. Hva slags andre navn hadde man på bjørn?
85. Hvorledes fant man bjørnehiet?
86. Var det vanlig å ringe inn hiet og drive bjørnen ut?
87. Ble hund anvendt og hva slags?
88. Forekom det at man krøp inn i hiet, og hva slags våpen nyttet man da?
89. Fortelles det at bjørnespjut (milt) ble brukt?
90. Kjenner De til fortellinger om nærkamp mellom jeger og bjørn?
91. Ble kastesnare anvendt ved bjørnejakt?
92. Ble kolben av riflen brukt som slagvåpen?
93. Skjød man fra trær eller fra bjørnestilling med utlagt åte, og hvordan ble åta festet så ikke bjørnen kunne dra av sted med den?
94. Har De hørt om at man lot bjørnen drikke seg beruset for lettere å få has på den?

95. Er det eksempler på at folk samlet seg og gikk manngard, utstyrt med redskaper til å lage bråk, for å skremme bjørnen bort fra et bestemt område?
96. Kjenner man til at bjørneskytteren hadde noe slags arm- eller håndbeskyttelse (bjørnehanske), og hvordan så den ut?
97. Ble labbene og klørne på bjørnen tatt vare på?
98. Ble bjørnekjøttet spist og hvordan ble det vurdert?
99. Dersom det ikke ble spist, ble det da solgt?
100. Forekommer det bjørn i dag, hvordan foregår jakten og blir kjøttet spist?

Om flåing av bjørn og andre pelsdyr blir det spurt i nr. 137 fg. nedenfor.

Ulv

101. Hvilke navn hadde man på ulven?
102. Kjenner man til organiserte jaktekspedisjoner som større grupper eller hele bygdelag var med på, og hva kalte man metoden (for eksempel klappjakt, skremmejakt e.a.)?
103. Kan De beskrive en slik jakt?
104. Forekom drivjakt på ski?
105. Brukte man hund til ulvejakt, og i tilfelle hva slags?
106. Var hundene utstyrt med særlige halsbånd mot ulven og hvordan var de?
107. Nyttet man lurjakt med utlagt åte, eller jakt med levende lokkemat, for eksempel gris på slede?
108. Ble foruten pelsen også tennene eller andre deler av ulven tatt vare på, og hvorfor?

Rev

109. Hvilke navn hadde man på reven i Deres bygd?
110. Forekom drivjakt og hva kalte man skytteren (for eksempel leggjaren) og driverne (for eksempel råkarar, jagarar)?
111. Forekom jakt med drivende hund?
112. Forekom drivjakt på ski?
113. Brukte man lurjakt ved skotteglugge eller ute i marken med utlagt åte?
114. Kjenner man andre jaktmetoder for rev enn de nevnte?
115. Fantes det fjellrev på Deres kanter, og ble den skutt?

Gaupe

116. Hvilke navn hadde man på gaupe?
117. Hvilke jaktmetoder ble brukt: med drivende hund, drivjakt på ski, skyting med lokkemiddel e.a.?
118. Skiller gaupejakt seg på noen måte fra jakt på andre rovdyr?
119. Fins det gaupe nå i Deres trakter?
120. Ble bjørn ulv og gaupe jaget hele året rundt og uten hensyn til grunneiendom?

Mår og andre rovdyr

Spørsmålene 121-128 gjelder disse dyr:

- a) Skogmår og andre slags mår
- b) Røyskatt
- c) Ilder
- d) Snømus
- e) Jerv
- f) Grevling
- g) Oter
- h) Villmink

121. Hvilke av disse dyr blir jaget på Deres trakter og hvilke navn har de i bygdemålet?
122. Kan De fortelle hvordan man jaget disse dyr (smygjakt, sporjakt med hund e.a.)?
123. Hvordan drev man måren ut når den var gått i et tre, i huller eller steinrøys (for eksempel med røyk)?
124. Hva slags skader anrettet grevlingen?
125. Ble grevlingen jaget med hund, drevet ut av hiet med grevlinghund eller på annen måte?
126. Hvilke jaktmetoder nyttet man mot oteren, lurjakt ved vatnet, jakt på sporsnø, drivjakt på ski, klubbing, angrep med stikkvåpen e.a.?
127. Når dukket villminken opp i Deres trakt?
128. Kan De fortelle om skaden som villminken anretter på ferskvannsfisk, land- og sjøfugler og vilt?

Gnagere

129. Blir det fortalt om beverjakt, ble den jaget med hund?
130. Ble beveren bevoktet ved hytten eller hullene, og med hva slags våpen ble den drept der (beverspjut, lyster eller andre ting), eller var børsen det vanlige?
131. Ha man hørt noe om at beverkjøtt ble spist?
132. Ble bevergjel (forklar hva dette er) tatt vare på til eget bruk eller solgt?

Ekorn

133. Hvilket navn har ekornet i bygdemålet og hvordan foregikk ekornjakt?

Seljakt

134. Ble det drevet seljakt, hvilke slags sel jaktet man på og på hvilken måte ble de jaget?
135. Blir det fortalt om smygjakt om vinteren med hvite klær på eller om andre anordninger som man brukte for å nærme seg dyret uten å bli sett av det?
136. Kan De fortelle om bruken av selspekk, hud og skinn?

Flåing, stell og bruk av pelsen

Alle de rovdyr som er nevnt ovenfor, er pelsdyr. Spørsmålene nedenfor gjelder derfor alle disse dyr.

137. Hvilke av pelsdyrene ble flådd med en gang i skogen?
138. Skulle noen av dem bli belgflådd?
139. Kan De beskrive hvordan man flådde de forskjellige dyreslag.
140. Hvordan tørket man skinnet?
141. Hvorledes ble skinnet senere bearbeidet?
142. Ble skinnene brukt i hjemmet (for eksempel som gave) eller ble de solgt?
143. Hvordan og hvor meget var de bearbeidet dersom de ble solgt?

Rovfugl

144. Hvilke rovfugler ble skutt (ørn, falk, hauk, våk, forskjellige ugler), og hvilket navn hadde de forskjellige arter i bygdemålet?
145. Ble noen av disse fugler jaget før skuddpenger ble vanlig?
146. Ble kråker og skjærer skutt?
147. Hvilke deler av kråkene ble tatt vare på til medisinsk bruk?
148. Hvilke småfugler ble jaget?
149. Ble småfugler spist i hjemmet eller ble de solgt?